

سیم کمالی

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری

۱ - براحتی از مردم
ب زمانها - راحتی ها
بر رفته های مدار ملکه ها
ارسل سنه
۲ - بر رسم کنم شد رعایت
فرهنگ ارسانش
تدفیق طرح آنلاین
عماکرت
۳ - ۹۷، ۶

سند راهبردی

گفتمان توسعه

نظام آموزش، پژوهش و فناوری کشور

۴

دیرخانه صحرم

لطفاً بینده ارجاع سود

جاهد، ۷، ۷

شهریور ۱۳۹۴

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری

دبیرخانه مرکزی

شماره: ۱۳۹۴ تاریخ: ۷، ۷

مقدمه:

جایگاه رفیع و رسالت خطیر آموزش عالی، ایجاب می‌کند که نسبت به تدوین سند راهبردی بعنوان کانون گفتمان و عملکرد توسعه‌ای اقدام شود. بدیهی است مرتبه‌بندی مسائل با توجه به اصلی‌ترین چالش‌های پیش روی صورت پذیرفته و پرداختن به آنها نیازمند راهبردهای مؤثر با پرهیز از اتفاف‌ها و حاشیه‌ها و تأکید بر بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت‌های قانونی، حقوقی، اداری، سازمانی و تشکیلاتی موجود است. گفتمان و عملکرد توسعه‌ای همگرا در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و نیز همراستایی مجموعه عوامل مرتبط ستادی و اجرائی زمینه افزایش کارآیی، اثربخشی، ارتقاء کیفیت و پاسخگویی به نیازها را بطور چشمگیر فراهم می‌نماید. تحول، نوسازی و مشارکت سازنده در عرصه عتف، مقاومسازی اقتصاد ملی و بالندگی سرمایه‌های فردی، انسانی، اجتماعی، همچنین توسعه و روزآمد شدن فناوری را بدباند داشته و افزون بر آن تعادل و توازن اهداف توسعه همه جانبه و ورود به عرصه‌های وسیع دانش بنیانی در سطوح گسترده و درجات بالاتر نیز عینیت می‌پذیرد.

در مرحله نخست این نگاشت ۴ چالش اصلی و متناظر با آن ۴ راهبرد بنیادین اصلاحی با نگاه عمیق به اسناد بالادستی از یک سو و رسالت‌ها و مأموریت‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری از سوی دیگر به مثابه میانی تدوین این سند تعریف شده‌اند.

چالش‌ها و راهبردهای برگزیده در مرحله نخست تدوین سند راهبردی

راهبرد بنیادین	چالش اصلی
۱- ارتقاء کیفیت جهت پاسخگویی به نیازهای جامعه و توسعه کشور ۲- لزوم درجه‌بندی، سطح‌بندی، آمایش آموزش عالی در گستره جغرافیایی کشور و تعامل بین‌المللی کارآمد ۳- پی‌ریزی کارآیی سپهر نظام حکمرانی آموزش عالی و پژوهش کشور ۴- ارتقاء وضعیت فرهنگی و اجتماعی دانشگاهیان (اساتید و دانشجویان) و مفتخرشدن آنها به خود و ایرانی بودن	۱- آموزش عالی عرضه محور و ضعف در پاسخگویی به تقاضای بازار در نیازهای جامعه و توسعه کشور ۲- گستره پهناور آموزش عالی و پژوهش کشور در یک نظام پسته و بدون انتظام بخشی لازم ۳- نظام حکمرانی واگرا در عرصه آموزش عالی و پژوهش کشور ۴- کاهش سرمایه اجتماعی و ضعف در کارآیی رویکردهای فرهنگی و اجتماعی

ظرفیت‌ها و سرمایه‌ها:

نقش بی‌بدیل عتف در مسیر توسعه، ضرورت پایبندی بر حدود و برخورداری از سرمایه‌ها و ظرفیت‌های قانونی، تشکیلاتی، اداری و سازمانی ارزشمندی همچون:

قانون اهداف وظایف و تشکیلات عتف، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور، سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه و فناوری در کشور، سند دانشگاه اسلامی، نقشه جامع علمی کشور، سند مهندسی فرهنگی کشور، سند اقتصاد مقاومتی، سیاست‌های کلی علم و فناوری و برنامه‌های توسعه را دو چندان نموده و دستاوردهای ارزشمندی را دربر داشته است که ذیلاً و به اختصار می‌توان بدان‌ها اشاره نمود:

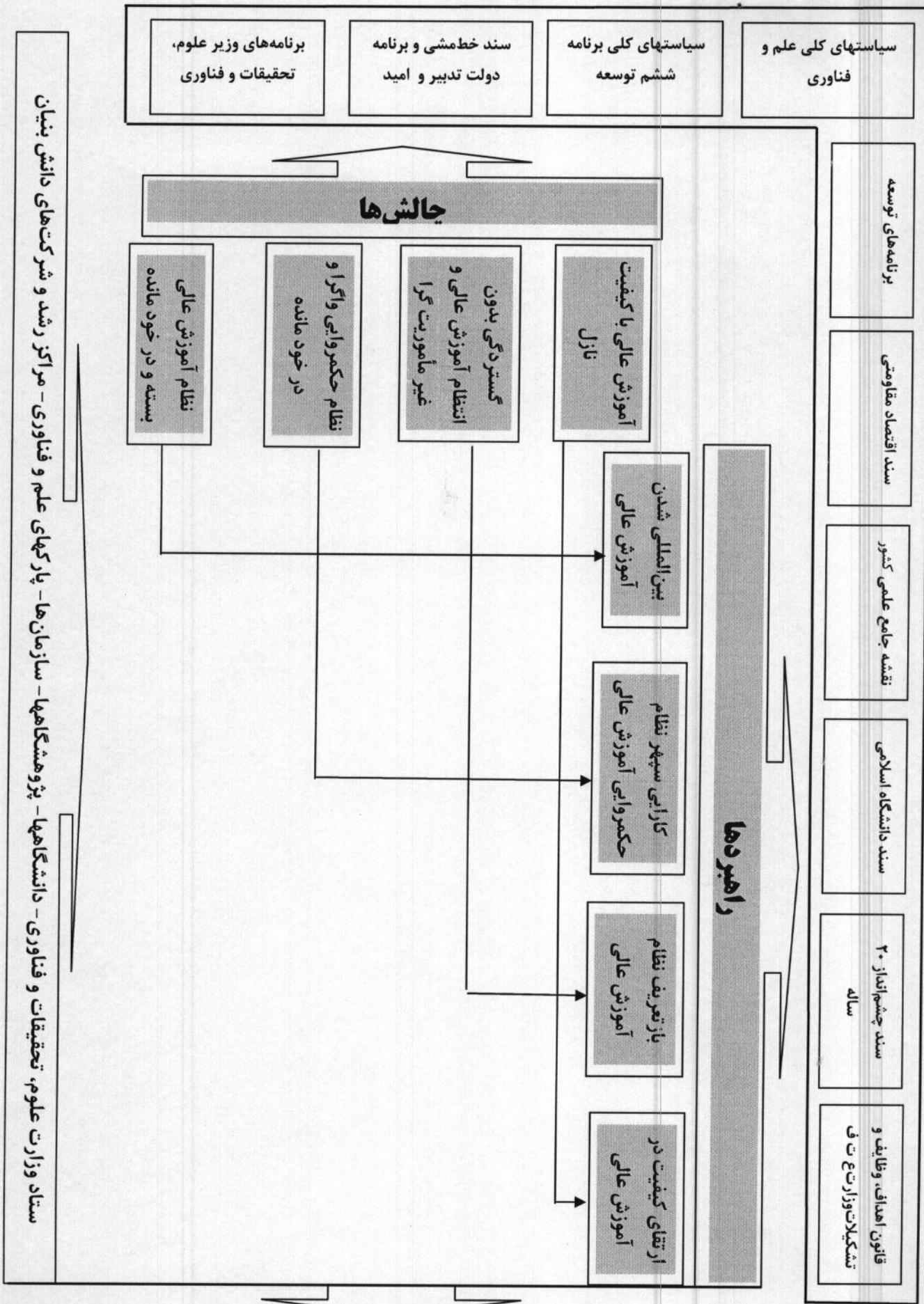
- توسعه کمی علمی و فناوری جهت تأمین نیازها در گستره حوزه‌های جمعیتی، جغرافیایی، بازار کار و نیازهای توسعه‌ای کشور
- گسترش واحدهای عتف در پهنه جغرافیایی کشور
- توسعه کیفی عرصه‌های عتف بویژه در حوزه تحصیلات تكمیلی
- شکل‌دهی زیرساخت‌های پژوهشی لازم و تعامل آن با فرایندهای توسعه کشور
- شکل‌دهی و توسعه پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد جهت تأمین نیازهای رو به رشد، عرصه‌های مختلف توسعه و پیشرفت کشور
- ایجاد شرکت‌ها و مؤسسات دانش بنیان جهت پاسخگویی به نیازهای توسعه همه جانبه و پایدار کشور
- توسعه نسبی و اولیه فناوری‌های نوین/ نانو، بیو، هوا فضا

مسائل، چالش‌های اساسی، راهبردهای بنیادین:

در کنار سرمایه‌های ارزشمند قانونی، حقوقی، سازمانی، تشکیلاتی، نهادی و دستاوردهای کمی و کیفی گستردۀ و ارزشمند حوزه‌های عتف، بعنوان نشانه‌ها و عوامل وجود قوت، بطور طبیعی نقاط ضعف و تهدیدهای نیز موجبات در همتیندگی و شکل‌یابی چالش‌هایی را فراهم آورده است. در این شرایط و به منظور نوسازی و بازسازی ساختارها و کارکردهای جامع در حوزه عتف و متناسب با چالش‌ها نیاز است نسبت به تعریف و تبیین راهبردهای اصلاحی لازم اهتمام گردد. تا در پرتو کارکرد کارآمد و اثربخش این راهبردهای بنیادین، بتوان به مقابله با ضعف‌ها و تهدیدها پرداخت و بر مبنای قابلیت تبدیل تهدید و ضعف به فرصت و قوت موجبات رشد، همافزاگی و بالندگی پایدار و مستمر توسعه کشور را فراهم ساخت.

مدل مفهومی سند:

به منظور درک بهتر ارتباط میان چالش‌ها، راهبردهای موجود و نقش‌آفرین بازیگران حوزه عتف، مدل مفهومی زیر ارائه گردیده است و در ادامه نسبت به تبیین جزئیات و ارتباط حیطه به حیطه چالش‌ها و راهبردهای مطرح اقدام شده است.

تربیت نیروی انسانی متخلق به مکارم اخلاقی و مولد علم نافع برای سعادتمندی دنیوی و اخروی

چالش ۱: آموزش عالی عرضه محور و ضعف در پاسخگوئی به تقاضاها و نیازهای جامعه و توسعه کشور

- عدم تناسب میان توانمندی‌های دانش آموختگان با بازار و نیازهای حال و آتی توسعه کشور.
- کمی‌گرایی گستردۀ و عدم تناسب رشد کمی حوزه‌های علم و فناوری با رشد کیفی.
- بهره‌گیری غیرکارآمد و با اثربخشی کم از منابع (دولتی، خصوصی ...) در تأمین نیازهای بازار و جامعه.
- تعامل غیرکارآمد، غیرفعال، ناهمانگ و نامتوازن بین بخش عمده‌ای از دستاوردهای عتف با نیازهای جامعه و توسعه کشور.
- استیلای عرضه محوری بر جنبه‌های تقاضا محوری و عدم توازن و همگرایی میان فلسفه وجودی آموزش عالی و نیازهای حال و آتی توسعه کشور.
- گستاخی میان فرایندهای انباشت دانش و تبدیل آن به فناروی و مهارت.
- ضعف در خوانش بومی و فهم کارآمدی و اثربخش از علوم دانشگاهی بویژه علوم انسانی جهت پاسخگوئی به مطالبات توسعه‌ای همه جانبی در کشور.

راهبرد بنیادین ۱: ارتقاء کیفیت جهت پاسخگویی به نیازهای جامعه در راستای توسعه کشور

جهت پی‌ریزی برنامه عملیات برای مواجهه کارآمد و اثربخش با مسائل و مشکلات که در چهارچوب چالش شماره ۱ از آنها یاد شده و همچنین جهت استفاده مطلوبتر از ظرفیت‌ها و سرمایه‌های قانونی، حقوقی، تشکیلاتی، مدیریتی، منابع انسانی و سرمایه‌انسانی حوزه‌های عتف، از راهبرد فوق‌الذکر تعریف و تبیین عملیاتی طی بندها و موارد ذیل ارائه می‌شود:

- بازبینی و بازآفرینی رشته‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی به منظور هدفمند نمودن کمیت و کیفیت تولیدات نظام عتف مطابق یک نظام جامع، منصف و شفاف.

باز تعریف مراکز آموزش عالی و پژوهشی دولتی، آزاد اسلامی، فنی و حرفه‌ای، پیام نور، علمی و کاربردی بعنوان زیرمجموعه گستره آموزش عالی براساس مأموریت محوری و پاسخگوئی هر یک از آنها به تناسب جایگاه ویژه خود به نیازهای جمعیتی، جغرافیائی، بازار کار محلی، منطقه‌ای، ملی و امکان احراز جایگاه در علم جهانی.

روزآمد کردن دروس، رشته‌ها بویژه در حوزه علوم انسانی، خوانش بومی و ارتقای توان و قابلیت‌های کاربردی آن با تکیه بر اخذ راهکار از مسائل و شرایط محیطی و تاریخی.

پی‌ریزی الزامات تبدیل دانش به فناوری، محصول و مهارت و بالندگی رو به گسترش اقتصاد دانش بنیان.

باز تعریف جذب استاد، گزینش دانشجو، چگونگی تخصیص آنها متناسب با رشته‌های مختلف به منظور بهره‌وری روزافزون در تناسب با روند توسعه کشور.

توجه ویژه به کیفیت متناسب نیروی انسانی در مراکز آموزشی، پژوهشی و فناوری جهت ارتقاء سطح هویت آنها و تبدیل مستمر فرایندهای آموزش به فناوری، مهارت و خلق ثروت.

افزایش مستمر و پایدار سهم دانش و فناوری در ثروت ملی (GNP).

خلق مزیت‌ها در رقابت‌ها و عمق بخشی به تخصص‌ها برپایه تقسیم کار نوین بین واحدها و حوزه‌ها.

ایفای نقش همه جانبی و با کفايت بخش آموزش عالی، پژوهش و فناوری در کانون مسئولیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی کشور.

تنوع بخشی به ساختار و تعامل پایدار آموزش عالی با صنعت و جامعه.

تعامل پویا و متناسب مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری با دانشگاهها و مراکز آموزش عالی جهانی بر پایه دیپلماسی علم و فناوری و بهره‌گیری از ظرفیت‌های ارزشمند ایرانیان متخصص خارج از کشور.

تقسیم کار نوین علمی در مراکز دانشگاهی و پژوهشی به مقتضای ویژگی‌های محیط درونی و بیرونی هر یک.

تنوع بخشی به قواعد ارزیابی آموزش عالی، پژوهش و فناوری و اعتبارسنجی براساس استانداردهای مزیت، رقابت و تضمین کیفیت.

مجزا نمودن روندها و رویکردهای سیاسی، حزبی، جناحی از نظام علمی و دانشگاهی و صیانت همه جانبی از استقلال دانشگاه.

اتخاذ ترکیب خردمندانه رویکردهای عرضه محوری و تقاضا محوری. تقاضا محوری در پاسخگوئی کارآمد به نیازهای حال و آتی جامعه و عرضه محوری در پاسخگوئی به پی‌ریزی نهادهای علمی پایه و نوین مبتنی بر آینده‌نگری.

تل斐ق و همراستا نمودن مستمر، توأم و موزون آموزش، پژوهش، فناوری و مهارت با یکدیگر.

چالش ۲: گستره پهناور آموزش عالی و پژوهش کشور در یک نظام بسته بدون انتظام بخشی لازم

راهاندازی ۲۷۰۰ واحد مراکز آموزش عالی و پژوهشی که اکثر آنها بدون در نظر داشتن ویژگی‌های دانشگاهی و صرفاً بنا به اصرار و درخواست‌های افراد، ذی‌نفوذ و ... موجودیت یافته‌اند.

اشغال به تحصیل ۴/۵ میلیون نفر در حال حاضر به دور از تمهید ظرفیت‌های شغلی مناسب برای آنان. عدم سطح‌بندی و رتبه‌بندی مراکز آموزش عالی و پژوهشی.

توزیع نامتناسب مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری با عرصه‌های جمعیتی، جغرافیائی و بازار کار.

ضعف در مأموریت‌گرایی مراکز آموزشی و پژوهشی در پاسخگوئی به نیازهای حوزه‌های جمعیتی، جغرافیائی و بازار کار. ضعف در تعامل، همگرایی و تقسیم‌کار و مأموریت‌گرایی بین مراکز آموزش عالی و پژوهشی.

بسته و ضعیف عمل نمودن مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری کشور با مراکز متناظر در کشورهای منطقه و جهان.

راهبرد بنیادین ۲: لزوم درجه‌بندی، سطح بندی و آمایش آموزش عالی در گستره جغرافیایی کشور و تعامل بین‌المللی کارآمد

جهت تهیه برنامه عملیاتی جامع، پیشرو و کارآمد بین‌المللی و مواجهه مؤثر با مسائل و مشکلات چالش شماره ۲، راهبرد بنیادین ۲ تحت عنوان لزوم جمع‌بندی، سطح بندی، آمایش آموزش عالی در گستره جغرافیایی کشور و تعامل هدفمند بین‌المللی به شرح زیر تعریف و تبیین می‌شود:

• سطح بندی مراکز آموزش عالی

❖ نسل اول: رویکرد آموزش محور

❖ نسل دوم: رویکرد پژوهش محور با ارتقای نسل اول

❖ نسل سوم: رویکرد فناوری و کارآفرینی، با ارتقای نسل دوم

• سطح بندی مراکز پژوهشی

❖ نسل اول: مراکز تحقیقاتی کاربردی جهت تأمین نیازهای روزبازار و توسعه کشور

❖ نسل دوم: مراکز تحقیقاتی پایه‌ای و بنیادین

❖ نسل سوم: مراکز تحقیقاتی آینده‌نگر عرصه‌های نوین و نیازهای نوین توسعه کشور

- درجه‌بندی و رتبه‌بندی مستمر مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری براساس استانداردهای کیفی با اعمال پایش‌های نوبهای توسط واحد نظارت، ارزشیابی و اعتبارسنجی و تضمین کیفیت.
- برپائی نظام آمیش آموزش عالی متکی بر مأموریت‌گرایی مراکز آموزش عالی در تناسب با نیازهای منطقی مناطق جغرافیائی و فعالیت بخش‌های اقتصادی و اجتماعی و بازارکار.
- برپائی انتظام لازم و اثربخش بین مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری و طراحی منظومه کارآمد و اثربخش از آنها تأمبا تقسیم کار، مأموریت‌گرایی، هماهنگی و تعامل.
- برقراری انتظام هدفمند و اثربخش میان مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری کشور با مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری در سطح جهانی.

چالش ۳: حکمروایی نظام واگرا در عرصه آموزش عالی و پژوهش کشور

گسترهای از مسائل، ضعف‌ها و تهدیدها در عرصه نظام حکمروایی آموزش وجود دارد این گستره از مسائل در بستر زمان و در هم تبیینگی ایجاد شده، چالش سوم با عنوان نظام حکمروایی واگرا را به شرح ذیل پدید آورده است:

- ضعف در مقابله با مداخله گروه‌های ذی‌نفوذ و عدم نوسازی و بازسازی کارآمد.
- ناتوانی در نظام سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، نظارت حوزه ستادی بر خود و حوزه عملیات.
- فقدان انسجام لازم، تقسیم کار، کارآمدی و اثربخشی در سطح کلان.
- همپوشانی و موازی کاری در وظایف به ویژه با عملکردهای معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری.
- بازدارندگی‌های ناشی از نگاه بالادستی سورای انقلاب فرهنگی.
- مداخلات بی‌امان و دور از انتظار بخش‌هایی از قوه قانونگذاری بصور گوناگون.

راهبرد بنیادین ۳: پیریزی کارآیی سپهر نظام حکمروایی آموزش عالی و پژوهش کشور

به منظور رویاروئی مؤثر با چالش شماره ۳، راهبرد بنیادین ۳ تحت عنوان کارآیی سپهر نظام حکمروایی در قالب موارد زیر

تبیین می‌شود:

- انجام اصلاحات در توسعه مدیریت در حوزه عتف بهمراه اصلاح فرایندها و بهبود روش‌ها، برپائی تقسیم کار نوین در حوزه ستادی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و فناوری.
- حذف موازی کاری‌ها، برپائی نهادهای فکری معین جهت چاره‌اندیشی پویا و آماده‌سازی ساختارها متناسب با شرایط توسعه‌ای کشور.
- دستیابی به نوآوری و مدارهای کارآفرینی، سرعت و انعطاف‌بخشی به فرایندها و سطح‌بندی وظایف و مسئولیت‌ها در جهت کاهش هزینه‌ها، توانمندسازی منابع انسانی، منطقی نمودن عملیات و رقابت‌پذیر کردن محصولات (دستاوردها).
- انجام اصلاحات در راهبری، سیاست‌گذاری، هماهنگی، نظارت، ارزشیابی، تضمین کیفیت نظام آموزش عالی و پژوهش کشور در تناسب با نیازها و شرایط محیطی و توسعه‌ای.

- یکپارچه‌سازی نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری مربوط به وزارت عتف با لحاظ داشتن نقش سایر دستگاهها و نهادها به ویژه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- راهبری سیاست‌ها و برنامه‌های حوزه آموزش عالی و پژوهش و فناوری کشور، جهت دستیابی نهائی به فرایندهای تجاری‌سازی و خلق ثروت.
- رقابت‌پذیر کردن محصولات، دستیابی به مرزهای نوین دانش و فناوری و افزایش سهم اقتصاد دانش بنیان.

چالش ۴: کاهش سرمایه‌های اجتماعی و ضعف در کارآبی رویکردهای فرهنگی و اجتماعی

وجود نارسائی‌ها، مسائل و مشکلات، ضعف‌ها و تهدیدها در حوزه فرهنگی و اجتماعی اثرگذاری مولدهای کارآمدترین بخش از اقسام اجتماعی یعنی دانشگاهیان، کارکنان و مدیران عتف و دانشجویان را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بخشی از این نارسائی‌ها عبارتند از:

- تنزل سطح سرمایه اجتماعی، کاهش فرهنگ کار و تلاش علمی، فقدان نظم لازم، تنزل روحیه درستکاری، کم‌عنایتی به ارزش‌ها و بنیان‌های انسجام ملی.
- ضعف در آموزش‌های اجتماعی و فرهنگی، ضعف در احترام به قانون و مالکیت فکری و معنوی، ضعف در روحیه احترام به اندیشه و تعهد به هنجارهای مشترک.
- تنزل بهداشت روانی دانشگاهیان.
- ضعف در حساسیت‌ها و تعهدات دانشگاهیان به منافع و مصالح ملی و فاصله گرفتن از اهداف توسعه کشور.
- ضعف در خودباری و بهادران به خودشکوفایی و مفتخر بودن به خود.
- ضعف در توانمندی‌ها و مهارت‌های ارتباطی به ویژه در دوران دانشجویی.

راهبرد ۴ : ارتقا وضعیت فرهنگی و اجتماعی دانشگاهیان (اساتید و دانشجویان) و مفتخر شدن آنها به خود و ایرانی بودن

به منظور رویاروئی مؤثر با چالش شماره ۴، راهبرد بنیادین شماره ۴ با عنوان فوق‌الذکر در قالب موارد زیر تبیین می‌شود:

- جلب مشارکت دانشجویان، بعنوان سرمایه‌های ارزشمند در سازندگی فردای کشور و ترغیب و تجهیز آنان به ملاحظات فرهنگی بهمراه تقویت سلوک و رفتار صحیح اجتماعی در آنان از طریق برنامه‌ریزی اثربخش جهت ارتقاء سطح مسئولیت‌پذیری، متذکر نمودن آنان به وجودان و انصباط فردی، اجتماعی روحیه کار و ابتکار، کارآفرینی، درستکاری، قناعت، تعاون، سازگاری و برخوردار شدن از فضیلت خادمیت.
- برنامه‌ریزی جهت ارتقاء رضایتمندی و تعهد مدیران، استادان، کارکنان و دانشجویان به خود، جامعه و کشور و مفتخر بودن به خود و ایرانی بودن.
- مراقبت کارا و مؤثر از زبان و ادبیات فارسی.
- حفظ و ترویج آداب اصیل و ارزشمند انسانی و جدیت بر تعمیق آنها.

برنامه‌های اقدام و عملیات گفتمان توسعه‌ای عتف

الف: کلیه واحدهای حوزه ستادی (عتف) دانشگاهها، مراکز آموزشی، پژوهشی و فناوری لازم است در چهارچوب این گفتمان توسعه‌ای از آموزش عالی کشور و در محدوده مسائل، چالش‌ها و راهبردهای مطروحه با تذییلات پیش گفته که همگی دارای پشتوانه قانونی، سازمانی، تشکیلاتی و اداری می‌باشند، نسبت به تهیه و تدوین برنامه‌های اقدام و تصویب آنها در هیأت‌های امناء اقدام نمایند.

ب: کلیه دانشگاهها و مراکز آموزش عالی، پژوهش و فناوری در چهارچوب این سند راهبردی و موازینی که از آن مستفاد می‌گردد مکلف هستند نسبت به تدوین برنامه تحول راهبردی حوزه مسئولیت خود و نیز نسبت به سامان دادن به جریان عملیات و فرایندهای موجود در جهت ارتقاء کیفیت و پاسخگویی به نیازهای جامعه، اهتمام نمایند.

ج: برنامه‌های حاصل از سند پس از تصویب نهائی آن به موازات یکدیگر با در نظر داشتن اولویت و امکان‌پذیری و نیز با رعایت زمانبندی لازم، و همچنین عندالزوم در امتداد یکدیگر به اجرا درآمده و تا دستیابی به اهداف سند ادامه یافته و مفاد سند تا مورد تجدید و نظر واقع نشوند نافذ و متبع خواهد بود.

دستاوردها:

۱) با ابتناء به این سند و گفتمان توسعه‌ای حاصل از آن، آموزش عالی، پژوهش و فناوری کشور بر پایه برنامه‌های قانونمند اقدام و عملیات سامان خواهد یافت.

۲) به موجب این سند و با لحاظ داشتن مأموریت‌های محوله، حوزه‌های اندیشه و عمل در عطف شفاف و عاری از ابهام و ابهام خواهند شد.

تصویب:

این سند مشتمل بر ۴ چالش و ۴ راهبرد بهمراه تذییلات هر یک در مورخ ۱۳۹۵/۰۷/۰۶ به تصویب رسیده و لازم الاجراء است. /